

A TERÜLETI KOHÉZIÓ TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉSE

THE EVOLUTION OF THE TERRITORIAL COHESION

SZEKERES-BRÁNYIK ÉVA PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Abstract

Discussions about the territorial cohesion form part of the EU policy agendas since 1990. In relation to the accession processes, there is an increasing focus on the European spatial development. The new member states have different development potentials which resulted big inequalities within the whole European Union. These inequalities have always been present, and they are still today, economically and socially as well. Regarding the smaller spatial units, there are further differences. The increasing spatial inequalities pose further threats; therefore, they must be mitigated for the sustainable development of the European Union. Cohesion is already an integrated part of the common EU policies. It consists of three dimensions, which are economic, social, and spatial cohesion. The latest is one of the main EU objectives and determinant for the regional and cohesion policy since the ratification of the Lisbon Treaty. The purpose of this paper is to summarize and present the evolution of spatial cohesion based on EU documents and the literature.

1. Bevezetés

A regionális és kohéziós politika történetében az utóbbi években vita alakult ki a területi kohézió meghatározására. A dolgozat egyik célja e vita, illetve annak eredményeinek bemutatása, melynek érdekében a területi kohézió kialakulására vonatkozó információkat, ismereteket, összefüggéseket dolgoztam fel az európai dokumentumok és a hazai irodalom alapján.

A területi kohézió értelmezése az EU-ban már 1990 óta zajlik. Az EU csatlakozási folyamatok kapcsán, egyre nagyobb figyelem összpontosul Európa területi fejlődésére. A csatlakozott országok különböző fejlettségi szinttel rendelkeztek, és ez az eltérő fejlődés óriási különbségeket, egyenlőtlenségeket eredményezett az Európai Unióban. Ezek az egyenlőtlenségek jelen voltak, és sajnos a mai napig jelen vannak, mind gazdasági, mind társadalmi szinten, ami területi egységenként további jelentős különbségeket is mutat. A területi egyenlőtlenségek növekedése kockázatot rejt magában. A területi kohézió, metaforikusan kifejezve az összetartó erő, melynek gyengülése társadalmi és gazdasági konfliktusokhoz vezethet, mely az egész uniós integrációs folyamat működését veszélyeztetheti. Az Európai Unió fenntartható fejlődésének érdekében szükségessé vált ezeket a különbségeket „orvosolni”, ezért az EU közös politikájába beépült a kohéziós politika. A kohéziós politika¹ három dimenzióra épül, nevezetesen a gazdasági kohézióra, a társadalmi kohézióra és területi kohézióra. A területi kohéziót a Lisszaboni Szerződés és az EU stratégiája, az Európa 2020 vezeti be. A Lisszaboni Szerződés a gazdasági és társadalmi kohézió céljait a területi kohézióval bővítette, ezért a programokban ennek a célkitűzésnek is meg kell felelni. A területi kohézió a Lisszaboni Szerződés óta az EU egyik deklarált központi célja, vagyis a közösségi szintű regionális és kohéziós politikát irányító elv lett. A közösségi fogalom használata, illetve a fogalom értelmezése érdekében a területi kohézióról elindult

egy párbeszéd. A téma² a „Zöld Könyv a Területi Kohézióról” című dokumentum és annak társadalmi vitája által került előtérbe.

A dolgozatomban elsősorban arra vállalkozom, hogy rendszerezem és értékeljem a rendelkezésre álló információkat. Ennek keretében tekintem át a témakör értelmezési hátterét. A dolgozatomban a területi kohézió megközelítésének fejlődési folyamatával foglalkozom az Európai Unió hivatalos dokumentumai alapján, pontosabban, melyek voltak azok az események, amelyek ösztönözték, hogy a területi kohézió beépüljön az Európai Unió fejlesztés politikájába. A területi kohézió megjelenése az uniós dokumentumokban azt jelzi, hogy az Európai Unióban egyre nagyobb jelentőséget, fontosságot tulajdonítanak ennek a követelménynek, célkitűzésnek. A területi kohézió meghatározása egy folyamat volt. Ezt a folyamatot szemlélteti a dolgozat a területi kohézió fogalmának értelmezésekor.

2. Területi kohézió mint térségi szemlélet

Az új gazdaságföldrajzban a tér sajátos szerepet játszik a gazdasági folyamatok alakításában. Az új gazdaságföldrajz irányzat szerint a gazdasági feltételek és adottságok mindenütt egyediek.³

Az egymást követő bővítések jelentősen növelték a regionális egyenlőtlenségeket az Európai Unióban. Az országok és a régiók közötti egyenlőtlenségek növekedése szükségessé tette a kohéziós politika által ezekre a problémákra megoldást találni és különböző eszközök segítségével a kohéziót, az összetartozást támogatni. A gazdasági növekedés elősegítéséhez meg kell teremteni a szükséges körülményeket. Támogatás segítségével fejlesztették az elmaradott, rászorult térségek infrastruktúráját, hozzájárult a munkaerő képzettségi szintjének emeléséhez vagy ösztönzésre került a vállalkozói kedv. A területi kohézió fejlődését befolyásolta az integráció kiterjedése, mert a fejlettségi különbség mélyült. Szükségessé vált, hogy a regionális, illetve később a kohéziós politika beavatkozzon a régiók közötti társadalmi és gazdasági különbségek enyhítésébe. A térség fejlődése érdekében nélkülözhetetlenné vált a hely-alapú megközelítés. Az Európai Bizottság hivatalos internetoldalán olvasható, hogy a kohéziós politika 1986 óta célul tűzte ki a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítését, illetve ennek a témakörnek a megvitatása már az 1990-es évek eleje óta zajlik. E cél elérése érdekében a Lisszaboni Szerződés⁴ és az EU új magas szintű stratégiája, az Europe 2020,⁵ bevezeti a területi kohéziót. Maurel a tanulmányában kifejti, hogy a területi kohézió a gazdasági és szociális kohéziók dimenzióival együtt, mint az európai politika kulcs-fogalmi, kölcsönhatásban állnak egymással, illetve a gazdasági különbségek szociális különbségekké válhatnak, ami kockázat, így ez a területi egyenlőtlenség növekedéséhez vezethet.⁶ Az Európai Bizottság 2010-ben megjelent jelentésében felhívja a figyelmet, hogy amikor 1981-ben Görögország, majd 1986-ban Spanyolország és Portugália csatlakozott az Unióhoz, az EU-átlagnál 30%-kal alacsonyabb egy főre jutó GDP-jű régióban élő népesség aránya 12,5%-ról 20%-ra emelkedett.⁷ A jelentés a 2004-es és 2010-es bővítéssel kapcsolatosan is a regionális különbségek drámai megjelenésére hívja fel a figyelmet. Az összes régió fejlődése érdekében a Lisszaboni Szerződés elismerte ezt az igényt, így a területi kohézió céljával egészítette ki a gazdasági és társadalmi kohéziót.⁸

A területi kohézió térségi szemléletet igényel. Az elmúlt két évtizedben, ahogy a továbbiakban ismertetem, sokat formálódott ez a nézet. A területi kohézió fogalmának értelmezése folyamatosan fejlődött, és ez a fejlődés úgy gondolom, a mai napig is tart. Ezt a fejlődést és a területi kohézióval kapcsolatos definíciók meghatározást az Európai Unió

által időrendben megjelentett dokumentumok által igyekszem átláthatóvá tenni. A területi kohézió meghatározása egy folyamat volt. Megjelenése a kulcsfontosságú dokumentumokban a növekvő jelentőségére utal.

3. A területi kohézió meghatározása

A területi kohézió definiálása nem egyszerű, illetve nem volt egyszerű feladat. Különböző értelmezése létezik a területi politikán belül. Az uniós fogalomhasználatban a területi kohézió fogalmának több értelmezési lehetősége körvonalazódott ki. Az Európai Unió dokumentumok a területi kohéziót inkább egy többdimenziós fogalomként határozzák meg.

A területi kohézió első hivatalos megfogalmazására a Bizottság tett javaslatot a Harmadik Gazdasági és Társadalmi Kohéziós Jelentésben.⁹ A harmadik kohéziós jelentés¹⁰ kifejezi a területi kohézió elvét, mely az európai területi együttműködés és a kiegyensúlyozott fejlődés elősegítése szempontból való meghatározása. A közös értelmezés megteremtése érdekében az Európai Bizottság 2008 októberében jelentette meg Zöld könyvét a területi kohézióról. A Zöld könyv kiemeli az Európai Unió területének sokféleségét, melyben a területi kohézióról a következő definíciót olvashatjuk: „Területi kohézió célja valamennyi terület harmonikus fejlődésének biztosítása, valamint annak lehetővé tétele, hogy az ott élő polgárok e területek adottságait a leoptimalisabban kihasználhassák. Ez azt jelenti, hogy a sokféleséget olyan előnnyé alakítani, amely hozzájárul az egész EU fenntartható fejlődéséhez”.¹¹ A Zöld könyvben az előbb említett definíció mellett megjelennek a különböző értelmezések is. Botka-Péti szerzőpáros rámutatnak, hogy ezek az értelmezések túlmutatnak az elmaradott régiók felzárkóztatásán, a gazdasági teljesítmény mennyiségi kiegyenlítésének, illetve a különböző fejlettségű régiók közelítésének filozófiáján. Véleményük szerint azt a szemléletet is előtérbe helyezi, miszerint az egyes térségnek a saját adottságaira kell építenie fejlődését, illetőleg a sokszínűségben rejlő lehetőségeket is ki kell használnia.¹² A Zöld Könyv összekapcsolt, tömörített megközelítést alkalmaz, de a pontos definíciót nem határozza meg a területi kohézióval kapcsolatban. A Zöld könyvben olvasható, hogy a harmonikus és a fenntartható fejlődés biztosítása célként kerül meghatározásra, mely szerint a területi sokszínűséget pozitívumként kell értékelni. A területi kohézió érvényesítésének érdekében igények jelennek meg, mint például az ágazati politikákban célravezető területi szempontok érvényesülése, azaz hogy a politika különböző ágazatai támogassák a területi kohéziót, illetve a területi kihívásokat minőségi fejlesztéssel kell párosítani a területi egyediséget kihasználva.¹³

A területi kohézió fogalmát a Területi Agenda 2020 Háttérdokumentuma következőképpen határozza:

- Területi kohézió mint funkció és irány meghatározása: A különböző típusú térségek harmonikus fejlődésének, és ezen térségek lakóinak a lehetőség biztosítása, hogy képesek legyenek a maximumot kihozni a területük adottságaikból, lehetőségeiből.
- Területi kohézió mint cél: A harmonikus, kiegyensúlyozott, hatékony és fenntartható területi struktúra kialakulása, és a sokszínűség értékévé kövacsolása.
- Területi kohézió mint egy eszköz, amely segítséget nyújt a hálózatok és funkcionális térségek kialakításához: Optimalizálja a területi hatásokat, a köztük lévő koherenciát elősegítő ágazati politikákat integrálja és koordinálja. A különböző fejlődési paradigmákat összehangolja. Bevezeti a területi optimum fogalmát, vagyis elősegíti az ágazati politikák beavatkozásainak hosszú távú hatékonyságát, és hozzájárul a helyi lakosság életminőségének javításához.

Ez a megfogalmazás elég tág és széleskörű. A Területi Agenda 2020 háttérdokumentuma kihangsúlyozza a hely alapú megközelítést, melynek segítségével illetve az integrált területfejlesztési stratégiák segítségével valósítható meg a különböző térségekben a fenntarthatóság, versenyképesség és társadalmi kohézió optimális egyensúlya. A hely-alapú megközelítés a térség fejlődése érdekében nélkülözhetetlen. A dokumentum kiemeli, hogy a területi kohézió megvalósulása érdekében, mely egy állandó és kooperatív folyamat, szükséges a területfejlesztés különböző szereplőinek a részvétele, a területi kohézióval kapcsolatos együttműködést pedig területi kormányzásnak nevezi.¹⁴

Az Európai Unió hivatalos kiadványában a Panorama Inforegio-ban a területi kohézió megfogalmazását a következőképpen ragadják meg a szerzők:

„A területi kohézióról olyan helyzetekben van szó, amikor a különbségek csökkentését, a versenyképesség fokozását és a fenntarthatóság elősegítését célzó szakpolitikák hozzáadott értéket eredményeznek olyan koherens intézkedéscsomagok révén, amelyek figyelembe veszik azt, hogy hol kerülnek alkalmazásra, valamint hogy az adott helyen jelenleg és a jövőben milyen lehetőségekkel, illetve korlátokkal kell számolni”.¹⁵

Andreas Faludi¹⁶ értelmezése szerint a területi kohézió gyűjtőfogalom, a gazdasági és társadalmi kohézióhoz hasonlóan, amely fogalmakat szintén lehetetlen egyszerű meghatározással leírni, azaz a területi kohézió csak egyfajta „felhívás keringőre”, nem maga a keringő!”.¹⁷

Barnier¹⁸ a területi kohézió több elemét is meghatározta:¹⁹

- Méltányossági megfontolások (pl. az emberek lakóhelyének nem szabad döntően befolyásolnia életésélyeiket, sem életminőségüket);
- Versenyképesség (minden egyes régió és helység a maga módján döntő szerepet játszik a növekedésben és a munkahelyteremtésben);
- A fenntarthatóságot és a felelősségteljes kormányzás.

Úgy gondolom, hogy a területi kohézió sikeres megvalósításának érdekében fontos a fogalmi összetevőket, definíciókat, avagy a megfogalmazásokat összeegyeztetni egymással. Pontos meghatározása a területi kohézióknak még nem lett megalkotva. Ami meghatározásra került, az inkább a kerete a területi kohézióknak.

4. Területi kohézió fejlődési folyamata: Előzmények

Elsőként Kengyel tanulmányából idéznék, mely szerint „*a Római Szerződés nem tesz említést a kohéziós politikáról, viszont a szerződés alapján az integráció feladatának tekintették a gazdasági tevékenységek harmonikus fejlődésének, a folyamatos és kiegyensúlyozott növekedésnek, az életszínvonal emelkedésének előmozdítását mindenhol a közösségen belül (2. cikk)*”.²⁰ Megjegyzem a Római Szerződést²¹ aláíró államok között gazdasági és fejlettségi különbségek nem voltak, így nem is volt indokolt a részükről foglalkozni a kohézióval.

Danuta Hübner az Európai Bizottság hivatalos kiadványában összefoglalja az EU kohéziós politikájának történeti aspektusait. Elsőként megemlíti, hogy a gazdasági és társadalmi kohézió célját az Egységes Európai Okmány fogalmazta meg, a kohéziós politika első rendelete elfogadásával 1988-ban. Utána a Maastrichti Szerződés²² 1992-ben, az Amszterdami Szerződés²³ 1997-ben és a Nizzai Szerződés²⁴ 2001-ben megerősítette a kohéziós politika fontosságát.²⁵ Ezt követően hatályát a Lisszaboni Szerződés tervezete, egy új, területi dimenzióval bővítette ki. 1988-ban és 1993-ban került sor a legfontosabb

regionális politikai eszközök, a strukturális alapok reformjára, az Európai Uniónak különböző időpontokban létrehozott alapjait egy egységes rendszerbe szervezték.²⁶ Az 1988. évi reform előzménye volt, hogy Spanyolország és Portugália 1986. évben csatlakozott a Közösséghez. Mindkét ország gazdaságilag elmaradottabb volt a többi tagország gazdasági állapotához képest. Ennek az elmaradottságnak az eredménye lett, hogy a regionális különbségek kiéleződtek. A 1991. decemberi maastrichti ülése indította el a második reformot, ahol megállapításra került, hogy a gazdasági konvergencia érdekében szükség van a gazdasági és társadalmi kohézió erősítésére, ezért a közösségi fejlesztések kulcselemeivé nyilvánította őket és a szegényebb tagállamok számára egy új úgy nevezett kohéziós alap létrehozását írta elő.²⁷ A kilencvenes évek elején indult el a területi fejlesztésről szóló vita, mégpedig két jelentés, az Európa 2000 és az Európa 2000+ megjelenésével, de a területi kohézió fogalma csak 1995-ben, az Európai Régiók Gyűlésének antwerpeni ülésén vetődött fel.²⁸ A területfejlesztésért felelős miniszterek 1999-ben, Potsdamban elfogadták az Európai Unióra vonatkozó területi dokumentumot, az Európai Területfejlesztési Perspektívákat.²⁹

Az Európai Területfejlesztési Perspektíva az európai szintű területi megközelítést helyezi előtérbe. Kiemeli a területi hatású EU-politikák növekvő fontosságát és a területi jövőképet vetít előre. Az EU gazdasági és szociális kohézió megerősítése érdekében, olyan területi egyensúly elérését tűzte ki célul, amely a növekedés földrajzilag kiegyensúlyozottabb eloszlására törekszik az EU egész területén. Biztosítani kívánja az erőforrások egyenlő mértékben lévő és az életminőség egy bizonyos szintjének rendelkezésre állását az Unió minden rész területén. Ezért ez a dokumentum nevezhető a területi kohézió alapdokumentumának, mert egyértelműen lefektette a területi kohézió alapelveit.³⁰

Az ESDP következményeként létrejött az Európai Területi Tervezési Megfigyelési Hálózat.³¹ Az ESPON jelentősen hozzájárul az Európai Unióban zajló folyamatok értelmezése és értékelése egységesítéséhez, mivelhogy a számos résztemában tárja fel a különböző társadalmi, gazdasági, környezeti folyamatok térbeli megjelenését, valamint egyes európai politikák hatását.

5. Területi kohézió fejlődési folyamata az Európai Unióban

A területfejlesztésért felelős miniszterek 2007. május 24-i lipcsei informális ülésükön elfogadták a Területi Agendát. A Területi Agenda meghatározza az EU fejlesztésének területi prioritásait, hangsúlyozza a többközpontú fejlesztést és az innováció fokozását. A vidéki és a városi területek között a partnerség és a területi irányítás új formáira való szükségének a fontosságát emeli ki.

A területi kohézió első hivatalos megfogalmazására a Bizottság tett javaslatot a Harmadik Gazdasági és Társadalmi Kohéziós Jelentésben.³² A harmadik kohéziós jelentés³³ céljául tűzte ki világosabban megfogalmazni a kohézió területi dimenzióit és az erősebb kohézió elérését. A jelentés bemutatja, hogy a bővítéssel szélesedik az egyes régiók gazdasági fejlődése közötti szakadék, bevezetésre kerül a területi kohézió elképzelése. A területi kohézió elvét az európai területi együttműködés és a kiegyensúlyozott fejlődés elősegítése szempontból fejezi ki.

A 2007. évben közzétett negyedik kohéziós jelentés³⁴ áttekinti a gazdasági, társadalmi és területi kohézió megvalósítása terén tapasztalt előrehaladást. Egyik fontos aspektusa a változások megvizsgálása és dokumentálása. A vizsgálat elsősorban arra koncentrált, hogy mennyiben változtak a regionális egyenlőtlenségek az egy főre jutó GDP, a foglalkozta-

tottsági, a demográfiai és a területi szempontból. Kiemeli a városok fontos szerepét a területi kohézió megszilárdításában a többközpontú fejlesztés támogatása által. Felhívja a figyelmet, hogy az éghajlatváltozás lényegesen megváltoztatja a gazdasági tevékenység alapjait és ez közvetlen hatással lesz a területi kohézióra.

2008. évben megjelent a területi kohézióról szóló Zöld könyv hatására kiterjedt konzultációs folyamat vette kezdetét. Ebben az időszakban már fontosnak érezték a döntéshozók, hogy konkrétan, egyértelműen, kiemelt figyelemmel foglalkozzanak a témával. A Zöld könyv³⁵ felhívja a figyelmet a területi kohézióval kapcsolatban felmerülő kérdések tisztázására, ezért az egységes értelmezés kialakítását szorgalmazza. Célul tűzi ki, hogy elmélyítse a területi kohézió fogalmának a megértését és az együttműködésre gyakorolt hatását. Területi szempontból közelíti meg a gazdasági és társadalmi kohéziót. Irányelveket határoz meg, úgymint a kiegyensúlyozott és harmonikus fejlődést, egyenlő előnyökkel minden térség számára, távolság áthidalását, versenyképesség, fejlődést minden régió számára, előnyt kovácsolni a területi sokféleségből. Összekapcsolt, tömörített megközelítést alkalmaz, de a pontos definíciót nem határozza meg a területi kohézióval kapcsolatban. A 2009-ben nyilvánosságra hozott Barca-jelentés³⁶ a kohéziós politika új alapokra helyezésére és átfogó reformjára tesz javaslatot. A jelentés kiemeli a terület-alapú, hely-bázisú (place-based) fejlesztéspolitikát, azaz azt a szemléletet képviseli miszerint a problémák ott oldhatók meg leghatékonyabban ahol a térségekben előfordulnak. Azt a megközelítést preferálja a helyi szükségletekre reagáló beavatkozásokra vonatkozóan, hogy az Unió megadja a támogatások kereteit és a tagállamok vagy régiók felelőssége kiválasztani a támogatott projekteket és térségeket. A Barca-jelentés további fontossága, hogy kritikát fogalmaz meg, illetve tévesnek tartja az egy főre jutó jövedelem alapján mérni a kohéziós politika célját. Ezt a megállapítását, azaz kritikáját azzal indokolja, hogy a jövedelem konvergencia nem alkalmas a társadalmi befogadásra és hatékonyságra irányuló célok teljesülésének mérésére.³⁷

Lisszaboni szerződés,³⁸ mely 2007 decemberében lépett hatályba, az Európai Unióról és az Európai Közösségről szóló szerződés módosul a 158. cikk a) bekezdésben a „*gazdasági, társadalmi kohézió*” szövegrész helyébe a „*gazdasági, társadalmi és területi kohézió*” szöveg lép 174. cikk. Így hivatalosan is a harmadik dimenzióvá válik a területi kohézió a társadalmi és a gazdasági kohézió mellett.³⁹ Az Európai Unió célkitűzései között tehát most szerepel először, egyértelműen a területi kohézió. 2010-ben megjelent Európa 2020 stratégiában a stratégia és a területi kohézió között kapcsolati rendszer fogalmazódik meg.⁴⁰ 2010-ben a Bizottság által megjelent Ötödik kohéziós jelentés⁴¹ célja kifejtteni, hogy a területi kohézió milyen hatást fejt ki a kohéziós politikára. A területi kohézió hangsúlyozza a fenntartható fejlődés, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a „*funkcionális földrajz*” és a területi elemzés fontosságát. Kiemeli a területi hatások vizsgálatának kidolgozását. A területi kohéziót a döntéshozatal integráltabb és területi alapú megközelítéséhez köti. Az ötödik kohéziós jelentés teljes mértékben beépíti a jelentésbe a területi kohéziót. Kiemeli a területi megközelítést, beruházások szinergia hatását.

2011-ben megjelent a Területi Agenda 2020, amely megerősíti a területi kohéziót, mint közös cél. Hely-alapú megközelítés kerül meghatározásra a területi kohézió elősegítése érdekében. A területi paradigmaváltás erősíti a régiók kölcsönös függőségét. A városok közötti hálózatok létrehozását szorgalmazza. Kiemeli az EU térségei közötti együttműködés és integráció igényét. Bevezeti a területi optimum fogalmát. Kiemeli, hogy számos EU-s szakpolitikának közvetlen vagy közvetett területi hatása van. Fontosnak tartja, hogy ezek a tevékenységek a helyi feltételekhez legyenek igazítva és a hatékonyság növelése érdekében össze legyenek kapcsolva. Arra a megállapításra jut, hogy a szakpolitika szere-

pe a kohézió harmadik dimenzióját, a területi kohéziót tekintve növekszik.⁴² A területi kohézió a 2007–2013-as programidőszak kohéziós politikájában a Közöségi Stratégiai Irányelvekben jelenik meg.⁴³ 2014-ben a Bizottság által megjelent Hatodik kohéziós jelentés⁴⁴ célja, hogy magyarázatot adjon, hogy a területi kohézió milyen hatást fejt ki a kohéziós politikára. Szorgalmazza, hogy a területi fejlődés értékelésében tovább kell lépni a GDP-n. Miután a Lisszaboni Szerződés a területi kohéziót a kohéziós politika kifejezett céljává tette, nagyobb hangsúlyt kapott a szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a funkcionális földrajz, a területi elemzés és a fenntarthatóság.⁴⁵ A 2014–2020-as időszakban egy új intézkedésként vezették be a funkcionális földrajzot, azaz az integrált területi beruházást.⁴⁶ A pólusvárosok aktív fejlődése jelenthet megoldást és lehet pozitív hatással az ország távolabbi térségeire, vagy akár egy határon átnyúló területen is. Az Európai bizottság hivatalos oldala úgy fogalmaz, hogy a területi kohézió 2013-tól kezdve a kohéziós politika szerves része.⁴⁷

6. Összegzés

Dolgozatomban az EU fontosabb dokumentumai alapján áttekintettem, hogyan formálódott a területi kohézió fogalma, illetve mit értenek alatta az EU-s és hazai szakforrások. Alábbiakban igyekszem feltárni a témához kapcsolódó legfontosabb megállapításokat. Napjainkra szélesebb körben is használatossá vált a területi kohézió fogalma, széles körben használják és hivatkoznak rá. A területi kohézió értelmezhető, mint a kohéziós politika belül egy dimenzió, egy eszköz, egy összetartó erő, melynek célja a regionális és területi különbségek megszüntetése-csökkentése. Ez a törekvés a felzárkóztató hatás kifejtésére irányul az erre rászoruló térségekben. A területi kohézió fogalmát elég tág dimenziók mentén igyekeznek megragadni. Egyes dokumentumok a minőségi fejlesztés megvalósítására hívják fel a figyelmet. A területi kohézió, mint területi összetartás úgy fejezném ki, hogy a területi egységek, melyek a saját érdekeiket követik, mi teszi egységes térré. Sokféle-képpen értelmezhető a területi kohézió. A területi kohézió, meghatározása tág fogalom, egyértelmű, konkrét definíciója tapasztalataim szerint nincs.

A gazdasági és társadalmi különbség az EU tagállamai között és tagállamokon belül nem vitatható. A területi kohézió, mint összetartó erő gyengülése konfliktusokhoz vezethet, mely az egész uniós integrációs folyamat működését veszélyeztetheti. Az uniós átlag alatti fejlettséggel rendelkező csatlakozott országok érdekében, szükségessé vált, hogy olyan politika alakuljon ki, mely a fejlettségbeli különbségek kiegyenlítését szolgálja. Az EU-ban egyenrangú feltételként fogalmazták meg a területi kiegyenlítődség célját. A területi kohézió új tartalmi fogalmat is nyert, amely meghatározható, mint az életszínvonal tartós javulását szolgáló olyan harmonikus fejlődés, amely a különböző típusú térségek lakói a területük adottságaikból a legtöbbet hozzák ki. A területi kohézió értelmezésének vitája az EU-ban már 1990-óta zajlik. Lisszaboni Szerződés 2007-ben a gazdasági és társadalmi kohézió céljait a területi kohézióval bővítette. A területi kohézió, mint harmadik dimenzió, a Lisszaboni Szerződés és az EU új magas szintű stratégiája, az Európa 2020 vezeti be. A területi kohézió értelmezése kapcsán hangsúlyt kap a területek egyedisége, és kevésnek bizonyul, hogy a fejlesztési források mennyiségével kezelni lehet a területi kihívásokat. Általánosan megállapítható, hogy nélkülözhetetlen a makrogazdasági és területi politika összehangolása a területek felzárkóztatásának sikerének érdekében.

Jegyzetek

1. EU (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020.
2. EU (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020; EU (2011): Az Európai Unió területi helyzete és kilátásai. A Területi Agenda 2020 háttérdokumentuma.
3. Krugman (2000): In: Rechnitzer J.–Lados M. (2004): A területi stratégiáktól a monitoringig. Módszertan, gyakorlati praktikumok. 253 p. Dialóg Campus, Budapest, Pécs.
4. Lisszaboni Szerződés (2007).
5. Európai Bizottság (2010): Európa 2020, Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája.
6. Maurel, M. C. (2006): Területi egyenlőtlenségek Európában. A bővítés mint a kohézió próbája. Tér és Társadalom 20. évf. 2006/4. 169–182. p.
7. EC (2010): Befektetés Európa jövőjébe. Ötödik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról. Európai Bizottság, Belgium.
8. EC (2010): Befektetés Európa jövőjébe. Ötödik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról. Európai Bizottság, Belgium; EU (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020; EU (2011): Az Európai Unió területi helyzete és kilátásai. A Területi Agenda 2020 háttérdokumentuma.
9. EU (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020; EU (2011): Az Európai Unió területi helyzete és kilátásai. A Területi Agenda 2020 háttérdokumentuma.
10. EC (2004): Következtetések: a kohéziós politika reform javaslata. A harmadik kohéziós jelentés. Belgium, Európai Bizottság.
11. EC (2008): Zöld könyv a területi kohézióról. 3. p.
12. Botka M.–Péti M. (2009): Kézikönyv a területi kohézióról. Területi megközelítés alkalmazása a közszféra által támogatott fejlesztésekben. NFGM.
13. EC (2008): Zöld könyv a területi kohézióról.
14. EU (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020; EU (2011): Az Európai Unió területi helyzete és kilátásai. A Területi Agenda 2020 háttérdokumentuma.
15. European Union (2009): Területi kohézió- A fogalom eredete. In: A balti-tengeri régióra vonatkozó európai uniós stratégia – út egy fenntartható, virágzó jövő felé. Panorama Inforegio 30, 2009 nyár, 21. p, Brüsszel.
16. Andreas Faludi az európai területfejlesztési politikai rendszerek professzora a delfi egyetemen működő OTB Lakhatási, Városi és Mobilitási Tanulmányok Kutatóintézetéből A Királyi Várostervezési Intézet (RTPI, Egyesült Királyság) és az Európai Tervezőiskolák Szövetségének (AESOP) tiszteletbeli tagja.
17. Faludi, A. (2009): „Territorial Cohesion under the Looking Glass”, „Fókuszban a területi kohézió” Területi kohézió- A fogalom eredete. In: A balti-tengeri régióra vonatkozó európai uniós stratégia – út egy fenntartható, virágzó jövő felé. Panorama inforegio 30, 2009 nyár, 21. p, Brüsszel.
18. 2000 és 2004 között Michel Barnier volt a regionális politikáért felelős biztos, és az ő feladata volt, hogy elindítsa a vitát a területi kohézióról.
19. Panorama Inforegio 28 sz., 2008. december, 8–11 p.
20. Kengyel Á. (2008): Kohézió és finanszírozás, Budapest, Akadémiai Kiadó.
21. Római Szerződés: Aláírás dátuma: 1957, Hatálybalépés: 1958, EGK, Aláírók: NSZK, Olaszország, Franciaország, Benelux államok.
22. Maastrichti Szerződés: Aláírás: 1992, Hatálybalépés: 1993, EK, Aláírók: EK 12.
23. Amszterdami Szerződés: aláírás dátuma: 1997, hatálybalépés: 1999.
24. Nizzai Szerződés: aláírás: 2001, hatálybalépés: 2003.
25. Hübner, D. (2008): A régiók fontossága. In: Az EU kohéziós politikája. 1988–2008: Befektetés Európa jövőjébe. Panorama Inforegio 26, 2008. június, 2–5. p, Brüsszel.
26. Horváth Gy. (2003): Regionális támogatások az Európai Unióban, Budapest, Osiris Kiadó.
27. Horváth Gy. (2003): Regionális támogatások az Európai Unióban, Budapest, Osiris Kiadó.
28. Panorama Inforegio 28 sz., 2008. december.
29. ESDP – European Spatial Development Perspectives. Az Európai Unió területének kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődése felé. A Területtervezésért Felelős Miniszterek Informális Tanácskozásán elfogadott anyag, Potsdam, 1999.

30. ETP/ESDP (1999).
31. ESPON – European Spatial Planning Observation Network.
32. EU (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020; EU (2011): Az Európai Unió területi helyzete és kilátásai. A Területi Agenda 2020 háttérdokumentuma.
33. EC (2004): Következtetések: a kohéziós politika reform javaslata. A harmadik kohéziós jelentés. Belgium, Európai Bizottság.
34. Negyedik kohéziós jelentés (2007).
35. EC (2008): Zöld könyv a területi kohézióról.
36. Barca, F. (2009): An Agenda for a reformed cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations.
37. Barca, F. (2009): An Agenda for a reformed cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations.
38. Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá.
39. Lisszaboni szerződés (2007).
40. EC (2010): Európa 2020, Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája, Európai Bizottság; EC (2010): Befektetés Európa jövőjébe. Ötödik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról. Európai Bizottság, Belgium.
41. EC (2010): Befektetés Európa jövőjébe. Ötödik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról. Európai Bizottság, Belgium.
42. EU (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020.
43. EU (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020; EU (2011): Az Európai Unió területi helyzete és kilátásai. A Területi Agenda 2020 háttérdokumentuma.
44. EC (2014): Befektetés a munkahelyekbe és a növekedésbe. A fejlődés és a felelősségteljes kormányzás elősegítése az EU régiókban és városaiban. Hatodik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról: a növekedést és a munkahelyteremtést szolgáló beruházások. Európai Bizottság. Brüsszel.
45. EC (2014): Befektetés a munkahelyekbe és a növekedésbe. A fejlődés és a felelősségteljes kormányzás elősegítése az EU régiókban és városaiban. Hatodik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról: a növekedést és a munkahelyteremtést szolgáló beruházások. Európai Bizottság. Brüsszel.
46. EC (2014): Befektetés a munkahelyekbe és a növekedésbe. A fejlődés és a felelősségteljes kormányzás elősegítése az EU régiókban és városaiban. Hatodik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról: a növekedést és a munkahelyteremtést szolgáló beruházások. Európai Bizottság. Brüsszel.
47. Európai Bizottság hivatalos honlapja.

Felhasznált irodalom

- Barca, F. (2009): An Agenda for a reformed cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy. http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf
- Botka M.–Péti M. (2009): Kézikönyv a területi kohézióról. Területi megközelítés alkalmazása a közsféra által támogatott fejlesztésekben. NFGM.
- Európai Bizottság hivatalos honlapja, http://ec.europa.eu/regional_policy/what/cohesion/.
- EC (2004): Következtetések: a kohéziós politika reform javaslata. A harmadik kohéziós jelentés. Belgium, Európai Bizottság, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/cohesion3/cohesion3_conclusion_hu.pdf
- EC (2007): Gyarapodó régiók, növekvő Európa. Negyedik jelentés a gazdasági és társadalmi kohézióról. Belgium, Európai Bizottság, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion4/pdf/4cr_hu.pdf.

- EC (2008): Zöld könyv a területi kohézióról. Előnyt kovácsolni a területi sokféleségből – Green Paper on Territorial Cohesion. Turning territorial diversity into strength; COM (2008) 616 végleges, Európai Bizottság, Brüsszel.
- EC (2010): Befektetés Európa jövőjébe. Ötödik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról. Európai Bizottság, Belgium, elektronikus dokumentum, letöltve: 2013. 11. 02., http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion5/index_hu.cfm.
- EC (2010): Európa 2020, Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája, Európai Bizottság, letöltve: 2013. 11. 02., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:HU:PDF>
- EC (2014): Befektetés a munkahelyekbe és a növekedésbe. A fejlődés és a felelősségteljes kormányzás elősegítése az EU régiókban és városaiban. Hatodik jelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról: a növekedést és a munkahelyteremtést szolgáló beruházások. Európai Bizottság. Brüsszel. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion6/6cr_hu.pdf.
- Európai Területfejlesztési Perspektíva (ETP) – European Spatial Development Perspective (ESDP) (1999. május): Az Európai Unió területének kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődése felé. A Területtervezésért Felelős Miniszterek Informális Tanácskozásán elfogadott anyag, Potsdam.
- Európai Unió Tanácsa (1999): A Tanács 1999. június 21-i 1260/1999/EK Rendelete a Strukturális Alapokra vonatkozó általános rendelkezésekről. Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja L 161. szám, 1999. 06. 26.
- Európai Unió Tanácsa (2006): A Tanács 1083/2006/EK Rendelete (2006. július 11.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1260/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.
- European Union (2011) Az Európai Unió Területi Agendája 2020. Egy sokszínű régiókból álló, befogadó, intelligens és fenntartható Európa felé. A területi tervezésért és területfejlesztésért felelős miniszterek 2011. május 19-én, Gödöllőn tartott informális ülésén született megállapodás, <http://www.terport.hu/europai-unio/teruletpolitikai-dokumentumok/territorial-agenda-for-the-european-union-towards-a-more>.
- European Union (2011): Az Európai Unió területi helyzete és kilátásai. A Területi Agenda 2020 háttérdokumentuma. <http://www.vati.hu/territorialagenda/>.
- European Union (2013): Pénzügyi eszközök a 2014-2020 közötti új generációs programokban. In: Bizalomépítés a közösségekben. A stabilitás és az együttműködés támogatása uniós forrásokból. Panorama inforegio 45, 2013. tavasz, 22–23. p., Brüsszel, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag45/mag45_hu.pdf.
- Faludi, Andreas (2009): „Territorial Cohesion under the Looking Glass”, Fókuszban a területi kohézió” Területi kohézió- A fogalom eredete. In: A balti-tengeri régióra vonatkozó európai uniós stratégia – út egy fenntartható, virágzó jövő felé. Panorama inforegio 30, 2009 nyár, 21. p, Brüsszel.
- Horváth Gy. (2003): Regionális támogatások az Európai Unióban, Budapest, Osiris Kiadó.
- Hübner, D. (2008): A régiók fontossága. In: Az EU kohéziós politikája. 1988–2008: Befektetés Európa jövőjébe. Panorama Inforegio 26, 2008. június, 2–5. p., Brüsszel.
- Kengyel Á. (2008): Kohézió és finanszírozás, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Krugman, P. (2000): In: Rechnitzer J.–Lados M. (2004) A területi stratégiáktól a monitoringig. Módszertan, gyakorlati praktikumok. 253p. Dialóg Campus, Budapest, Pécs.
- Lisszaboni Szerződés (2007): Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, http://eu.kormany.hu/download/9/d4/20000/EU_EUM_szerzodes.pdf.
- Maurel, M. C. (2006): Területi egyenlőtlenségek Európában. A bővítés mint a kohézió próbája. Tér és Társadalom 20. évf. 2006/4. 169–182. p.
- Panorama Inforegio 28 sz., 2008. december; Brüsszel, European Union http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag28/mag28_hu.pdf.
- Területi Agenda (2007): (Territorial Agenda for the European Union 2007), <http://www.terport.hu/europai-unio/teruletpolitikai-dokumentumok/territorial-agenda-for-the-european-union>.
- Területi Agenda 2020 (2011): Az Európai Unió Területi Agendája 2020. Egy sokszínű régiókból álló, befogadó, intelligens és fenntartható Európa felé. <http://regionalispolitika.kormany.hu/download/4/73/10000/Ter%C3%BCleti%20Agenda%202020.pdf>.